

**NİZAMİ GƏNCƏVİ LİRİKASINDA XALQ
DEYİMLƏRİNİN ROLU**

**THE ROLE OF FOLK SAYINGS IN NIZAMI
GANJAVI'S LYRICS**

**РОЛЬ НАРОДНЫХ ВЫРАЖЕНИЙ В ЛИРИКЕ
НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ**

Gülsümxanım HASİLOVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Folklor İnstitutu

gulsumxanim@rambler.ru

Summary

It is known that Azerbaijani oral folk literature, its various genres and types, themes, motives, episodes, etc. has been a rich source of written literature. The great thinker, genius Azerbaijani poet, philosopher Nizami Ganjavi's appeal to folklore in his creative work, the use of various folklore genres stems from his endless love and devotion to oral art. Nizami Ganjavi's great artistic heritage also stems from the poet's innate talent and deep knowledge. From this point of view, Nizami Ganjavi's work, which benefits from folk literature is also unique in terms of the impact of this heritage on folklore.

In the article, folklore in the works of the great Azerbaijani poet Nizami Ganjavi is expressed primarily in the creative use of the language of folklore. Our oral literature includes proverbs, sayings, wise sayings, applause, advice and so on. Genres such as Nizami Ganjavi have a special place in his lyrics. Nizami Ganjavi did not change the genres of folklore while bringing the expressive possibilities of the vernacular to written poetry, he added the poetic energy of these expressions to the spirit of his poems by using wise expressions, proverbs and other expressions in the text as a whole. Nizami Ganjavi managed to present the poetic idea that he wanted to convey in the minds of the people through polished, molded, perfected images for centuries, using the poetic situation and idiom patterns that

model vital behavior in the language of his heroes.

Key words: Azerbaijan, Nizami Ganjavi, folklore, proverbs, oral, poet

Резюме

Известно, что азербайджанская устная народная литература, ее различные жанры и виды, темы, мотивы, эпизоды и т.д. являлись богатым родником из которого неуклонно вытекала письменная литература. Обращение к фольклору, использование различных фольклорных жанров в творческих работах великого мыслителя, гениального азербайджанского поэта, философа Низами Гянджеви, привязавшегося к классическому наследию, проистекает из безграничной любви и привязанности к словесному искусству. Великое художественное наследие Низами Гянджеви также обусловлено природным талантом, глубокими знаниями поэта. В связи с этим, творчество Низами Гянджеви, которое обогащается народным творчеством, также характеризуется с точки зрения влияния этого наследия на фольклор.

В статье речь идет о связи творчества гениального азербайджанского поэта Низами Гянджеви с фольклором, рассматривается особое место пословиц, поговорок, хвалы, наставлений, мудрых выражений и др. жанров в лирике поэта. Низами Гянджеви, привнося выразительные возможности народного языка в письменную поэзию, не изменяет фольклорные жанры, он используя мудрые фразы, пословицы и другие выражения в тексте целиком, вкладывает поэтическую энергию этих высказываний в дух своих стихов. Низами Гянджеви достиг представления поэтической идеи, которую он хотел передать, используя на языке своих героев формы высказываний моделирующих поэтическую ситуацию, жизненные поведения посредством отшлифованных, отформованных, усовершенствованных на протяжении веков образов в народном мышлении.

Ключевые слова: Азербайджан, Низами Гянджеви, фольклор, пословицы, устный, поэт

Məlumdur ki, Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, onun müxtəlif janr və növləri, mövzu, motiv, epizodları və s. yazılı

ədəbiyyatın davamlı şəkildə qaynaqlandığı zəngin mənbə olmuşdur. Ayrı-ayrı yazıçı və şairlərin yaradıcılığında geniş yer tutan bu irs əsərlərin həm ideya, həm də bədii xüsusiyyətlərinin tamamlanması və dolğunlaşmasında orijinal bədii vasitəyə çevrilmişdir. Klassik irsə bağlı böyük mütəfəkkir, dahi Azərbaycan şairi, filosof Nizami Gəncəvinin yaradıcılıq işində folklorla müraciət, müxtəlif folklor janrlarından istifadə şifahi sənətə sonsuz məhəbbət və bağlılığından irəli gəlir.

Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi yaradıcılığı, folklorun Nizami sənətinə təsiri məsələsi tədqiqatın mərkəzində saxlanılmışdır. Bu cəhətdən Nizami Gəncəvinin “Sirlər xəzinəsi”, “Xosrov və Şirin”, “Leyli və Məcnun”, “Yeddi gözəl”, “İskəndərnamə” adlı poemaları səciyyəvidir.

Xalq arasında geniş yayılmış “Yaxşıdır yarımçıq papaqçılıqdan”, “İnsana arxadır onun kamalı”, “Ucalmaq istəsən, bir kamala çat” və sairə ifadələrin Nizami Gəncəvi poemalarındakı bədii mövqeyini ayrı-ayrı nümunələrdə, həm də bu beytlərin zaman-zaman daha çox sevilib yayıldığını nəzərə çatdıraq:

“Kamil bir palançı olsa da insan,
Yaxşıdır yarımçıq papaqçılıqdan” (4, 65).
“İnsana arxadır onun kamalı,
Ağıldır hər kəsin dövləti, malı” (5, 44).
“Ucalmaq istəsən, bir kamala çat,
Kamal ehtiram göstərər həyat” (4, 64).

Şairin poemalarında fikir sərrastlığı, lokanizmə xidmət edən bu deyimlər Nizamının irihəcmli əsərləri – poemalarının bədii dilində də eyni işləklikdədir.

Nizami Gəncəvinin böyük sənət irsi, şairin fitri istedadından, dərin biliyindən qaynaqlanır. Bu baxımdan xalq ədəbiyyatından bəhrələnən Nizami Gəncəvi yaradıcılığı eyni zamanda bu irsin folklorla təsiri baxımından da səciyyəvidir. Məlumdur ki, xalqın sevdiyi Nizami Gəncəvi qəhrəmanları, elə bu obrazları əfsanələşdirən şairin sözü ilə yaddaşlara köçürülür. Bu qəhrəmanların taleyi, düşüncəsi, arzuları və sairə bağlı obrazlı nitqi

eynilə şifahi danışığa yol almış, xalq dilinin məhz yazılı ənənə vasitəsilə zənginləşməsinə səbəb olmuşdur. Bu gün də xalq arasında işlənən bir çox ifadə və sözlər məhz Nizami Gəncəvi qəhrəmanlarının adı ilə bağlı olmuşdur:

“Səadət kamalla yetişir başa,
Xalqa hörmət elə, ədəblə yaşa”(4, 64).
“O kəs ki, ömrünü həsr etmiş elmə,
Baş əyməz heç zaman cəzri-əsəmmə”(5, 43).
“Tikana uymayalar, bağından gül dərələr,
Güllər sayrışan bağda tikanın nə qorxusu?!
Əfsundan dil çıxaran ilanın nə qorxusu?!
Tavus yanında qarğa nəyə gərəkdi bağda?!” (2, 34).
“Qələbə ərz etdi ki, mən hazıram qisas,
Diş yerinə diş tökdü, toyu döndərdi yasa” (2, 34).

Nizami Gəncəvi poeziyası, onun qəhrəmanlarına olan xalq sevgisi, məhəbbətinin nəticəsidir ki, məhz nağıllarda belə sevgi, izzirab, hicran epizodları səhnələri bilavasitə şairin məşhur beyt, poeması üzərində aparılır.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığında, ilk növbədə, folklor dilindən yaradıcı şəkildə istifadə olunur. Şifahi ədəbiyyatımızın məsəllər, atalar sözləri, deyimlər, hikmətli ifadələr və s. kimi janr və formaları Nizami lirikasında xüsusi yer tutur. Nizami xalq dilinin ifadə imkanlarını yazılı poeziyaya gətirərkən folklor janrlarını dəyişdirmir, məsəllər, atalar sözləri və başqa deyimləri bütöv halında mətndə işlətməklə bu deyimlərin poetik enerjisini öz şeirlərinin ruhuna qatmış olur. Nizami Gəncəvi poetik situasiyanı, həyatı davranışları modelləşdirən deyim qəliblərini öz qəhrəmanlarının dilində işlətməklə vermək istədiyi poetik ideyanın xalq təfəkküründə əsrlər boyunca cilalanmış, qəliblənmiş, mükəmməlləşmiş obrazlar vasitəsilə təqdiminə nail olur.

Yazılı ədəbiyyatın şifahi sənətdən qaynaqlandığı mühüm mənbələrdən biri də folklor dilimizdən istifadəyə bağlıdır. Nizami Gəncəvinin “Sirlər xəzinəsi”, “Xosrov və Şirin”, “Leyli və Məcnun”, “Yeddi gözəl”, “İskəndərnamə” və sairə kimi poema-

larında şifahi ədəbiyyata bağlı alqış, dua, qarğış, and, deyim, atalar sözləri, məsəllərə geniş yer verilmişdir.

Əski dünyagörüşün, adət-ənənələrin, mifik yaddaşın qorunduğu ən canlı mənbələrdən biri də məhz xalq danışq dilidir. Professor K.Vəliyev vaxtilə folklor dilimizin bu özəlliklərindən çıxış edərək yazır: “Folklor dili Azərbaycan dilinin əbədi örnəyidir. Nağıllarımızda, atalar sözlərində, bayatılarda, dastanlarımızdakı dil sanki dil üstündə dildir. Bu dil tutarlı dildir, yığcamdır, sərrastdır, ən başlıcası isə dilə baxsan, bu dildə danışan xalqın özünü, düşüncə tərzini, duyum yönünü aydın görərsən, hiss edərsən” (9, 52).

Dil sistemliliyinin uyğun folklor dil qatı əsasında bu və ya digər poemalarda gözlənməsi Nizami Gəncəvinin eyni sənət təcrübəsindən irəli gəlir. Xalqın inam, düşüncə, təfəkküründə zaman-zaman cilalanaraq bu günümüzə qədər gəlib çatan müxtəlif deyimlər – alqış, dua, qarğış, deyim, atalar sözləri, məsəllər və s. klassik dövrdən başlayaraq müasir ədəbiyyatımızın da başlıca dil elementinə çevrilmişdir. Bu sözlər öz yığcam, lakonik tərz, obrazlılığı ilə şairin qəhrəmanların təqdimi, portret təsvirləri, tipikləşdirmədə və s. başlıca yardımçı vasitəyə çevrilmişdir. Xalq məişəti və həyatının dolğun, real təsvirində yaradıcı sənətkar, uyğun dil faktı – folklor dilinə istinad edir. Bu baxımdan Nizami Gəncəvi də poemalarının dilində eyni mövqedən çıxış etmişdir.

Xalq deyimləri, ifadələrinin böyük bir qismi də alqış və qarğışlara bağlıdır ki, poemada obrazların məşəyi, inam, düşüncəsi, mentaliteti bu və ya digər vasitələrlə yanaşı, eyni dil elementləri üzərində də müəyyənləşir. Folklorumuzdan da bəllidir ki, “arxaik düşüncənin formalaşdırdığı inam və etiqadların sistemli məhsullarından olmaqla andlar, dualar, alqışlar, qarğışlar insanların əski təsəvvür, baxış, görüşlərini, həmçinin deyim və sözə inam münasibətlərini semiotikləşdirir” (1, 3).

Səciyyəvi xüsusiyyətləri, uyğun formulları ilə fərqləndirilən alqış, dua və qarğışlar xalq dil etiketi kimi poemalarda qəhrəmanları fərqləndirməklə, onların bu etikətlə düşüncə, etiqad və emosionallıqlarını canlandırır, Nizami Gəncəvi yaradıcılığında

əhatə olunduğu mühit müsəlman Şərqi, onun məişəti dünyagörüşü, yaşayış, həyat tərzidir. Şərq təfəkküründə islami düşüncəyə bağlı etiqadsa eyni mifoloji obrazlılığında öz əksini tapır. Poemalarda obrazların alqışla bağlı nitq etiketlərində “Allaha” – onun əzəli, əbədi varlığı, insan taleyi, həyatının yönəltməsi mifoloji gücü qorunub saxlanılır:

“Allah ola bilməzdi yeri bilinsə hərgah
Qüdrətini danma ki, kafirlik, xamlıq olar” (2, 32).

“Bişr dedi: – Allahın qəzası vardır,
Hər şeyə hökm edən pərvərdigardır” (5, 181).

“Bir pay ver xəlvəti pay istəyəne,
Allahın rızası bəs edər sənə” (6, 511).

“Allahın xofunu yaddan çıxarma.
Allahdan qorxana bəxti yar olar” (6, 508).

“Allah qorxusunu unutma bir an” (4, 64).

“Tanrının əmrinə sən əməl eylə” (5, 53).

“Qoy sənin payını artırsın fələk” (4, 75).

“Ona şükrüm mənim birə min olsun,
Allahı duyana afərin olsun” (5, 95).

Qeyd olunan alqış-dualar xalq dilində daha çox işləklik qazanmış deyimlər olmaqla yazılı ədəbiyyata şairin heç bir əlavə rəng, estetik – bədii əlavəsi olmadan gətirilmişdir.

Bilavasitə islam mifologiyasından qaynaqlanan xalq deyimləri ilə yanaşı, obrazların dilindən müxtəlif inanc və etiqadlara bağlı alqış, dualar da yer almaqla burada daha çox qəhrəmanların fərdi nitq etiketi kimi diqqəti cəlb edir:

“Tanrı özü eşidər yəqin səhər duamı” (2, 46).

“Bu əbədi dünyada gündüz olsun hər gecən,
Tacının şöləsindən nurla dolsun hər gecən” (2, 46).

“Əbədi səadətlə gülsün bəxtin ey sənin” (2, 43).

“Heç əskik olmasın başından bir tük” (3, 38).

“Gül kimi açılıb, gülsün pərdəsiz,
Parlasın aləmdə bir günəş qədər.

Ondan işıq alsın sonsuz üfüqlər” (4, 40).

“Şəninə təbil çalıb: “Zəfər yar olsun” söylər” (2, 42).

Məlumdur ki, alqış və qarğışların ən ibtədai görüş, düşüncələ-rə bağlı formaları məşhur Oğuznaməmiz olan “Dədə-Qorqud” dastanından gəlir. Ayrı-ayrı mərasimlərin, ritualların, müxtəlif qəhrəmanların, ayrıca Dədə Qorqudun dilindən verilən alqış, dua, qarğışlar həm mifik kökü, həm də poetikliyi baxımdan qədimdir. Qeyd edək ki, bu deyimlərin intonasiyası, axıcılığı – lirizmi müəyyən mənada bugünkü xalq danışığı dilində saxlanılmaqdadır.

Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında da qarğışlar daha orijinal məzmun, formullara bağlıdır. Ayrıca qəhrəmanların dilindən səsləndirilən bu deyimlərin poetik çaları xüsusi ilə güclüdür.

Poemaların danışığı dilində yalnız poetik formasında bu ifadələr müraciət və aid olan subyektə işarəviliyini bildirən əlavə bədii təyinedici kimi işlədilməkdədir. Danışığı dilində tez-tez rast gəlinən bu ifadələrə Nizaminin yaradıcılığında xalq dil elementi kimi daha çox rast gəlinir. Məsələn:

“Başı, beyni yem olsun Zöhhak ilanlarına” (2, 43).

“Oda düşüb yansın, tez dönsün külə” (3, 39).

“Dedi: – Bəd duadan qorxuram ancaq,

Diləyirəm sənə ölüm versin haqq” (5, 294).

Dedi: – Hər nə demiş, hamısı əyri.

“Duan yerdə qalar” deyönlər hanı?” (5, 295).

Nümunələrdə qeyd olunan “sənə ölüm versin haqq”, “oda düşüb yansın”, “duan yerdə qalar” kimi simvolik mənalandırmalar bilavasitə “dönsün külə”, “beyni yem olsun”, “sənə ölüm versin” kimi qarğışların mətndaxili funksional formaları – dil etiketindən, konkret bədii işarələnmə ilə dəyişən şəkli əlamətinin nəticəsidir.

Məlum olduğu kimi, ən qədim deyimlərimizdən olan alqış, dua, qarğışların yaranması insanın məişət həyatında “yaxşı”, “pisə” öz münasibətini bildirməsi, xeyir və şər ruha olan inamından qaynaqlanır.

Xalq yaradıcılığı nümunələri içərisində atalar sözü və məsəllər yazılı ədəbiyyatın qaynağı – ən zəngin mənbələrdən biridir. Ayrı-ayrı qəhrəmanların dünyagörüşü, xarakteri, fərdi aləmi,

poemalarda hadisə və situasiyalara şair yanaşması uyğun ümumiləşdirmələri vacib sayır ki, bu keyfiyyət də xalq yaradıcılığında daha çox atalar sözləri, məsəllərin semantikasına bağlıdır. İkinci bir tərəfdən, poemalarda qoyulan çoxistiqamətli əxlaq və tərbiyə məsələlərinin öz konseptiv nəticəsini eyni material üzərində möhkəmləndirməsi daha məqsədəuyğundur. Belə ki, “atalar sözü və məsəllər tərbiyənin həm folklor konsepsiyası baxımından, həm də folklor materiallarına tərbiyəvi əhəmiyyəti baxımından (yəni aksioloji nöqtəyi-nəzərdən) misilsiz materiallardır. Təlim-tərbiyənin elə bir məsələsi, elə bir insani keyfiyyət yoxdur ki, o barədə onlarca atalar sözü və ya məsəl olmasın” (7, 28). Atalar sözü və məsəllərin janr spesifikasına bağlı poemalarda bir çox nəsihətamiz fikirlər, tərbiyəvi sözlər bu xalq ədəbiyyatı nümunələri əsasında ümumiləşdirilir.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığında ən çox müraciət olunan folklor elementlərindən biri də Azərbaycan xalqının atalar sözləri və məsəlləridir. Nizami Gəncəvinin dili xalq arasında işlənən söz və ifadələrlə, atalar sözləri və məsəllərlə zəngindir. Şairin yaradıcılığında atalar sözləri və məsəllərdən istifadə bir sistemdir.

Hər bir deyimə öz funksional əhəmiyyəti vardır. İşlənmə yerinə və sayına görə şairin də sıx-sıx üz tutduğu atalar sözləri daha ağır çəkiyə malikdir. Başqa sözlə, “paremioloji vahidlərin sırasında atalar sözlərinin xüsusi yeri vardır. Ümumiyyətlə, atalar sözləri təkcə paremioloji sistemdə yox, bütün epik düşüncə sistemində çox mühüm funksional semantikaya malikdir” (8, 67).

Sadəlik, yığcamlıq, kəskinlik ümumiləşdirmə və s. xüsusiyyətlərlə səciyyələnən atalar sözləri və məsəllərin Nizami Gəncəvinin də yaradıcılığında zəngin məzmun, emosional çeşidi ilə rastlaşırıq. Şairin poemalarında bu deyimlər ilkin olaraq qüvvətli portret cizgilərində diqqəti cəlb edir. Surətlərin hər birinin dilində ifadə olunan atalar sözləri, məsəllərin yönü əsasən obrazın təbiətini: xarakterini dolğun şəkildə canlandırır, onu oxucu üçün nitq dili ilə təqdim edir. Məsələn:

“Deyirlər məsəldir xalq içində bu,
 Qızıl çeşməsidir yatsa əgər su,
 Yatmış su gümüşdür, demə zər ona,
 Buz belə şahid“lik eyləyir ona” (5, 9).
 “Dünya nemətini daim yada sal,
 Ondan sağlığında mənfəətlər al” (5, 305).
 “Mərdlərin qan tökən qılıncı, bəlli,
 Alim tədbirilə olar kəsərli” (6, 515).
 “Cahanda yaxşıdır iki şey ancaq:
 Az yemək, bir də ki, çox bağışlamaq” (5, 305).
 “Yeməkdə əsasdır cana nuş olmaq,
 Onun dadına yox, faydasına bax” (6, 521).
 “Nə çox əylənən ol, nə də çox yeyən
 Bunlardan süstləşər, keyiyər bədən” (6, 515)
 “Oda üzərlik at hər gün, hər səhər.
 Pis gözə inanma, ondan gəz kənar” (6, 508).
 “Demmiş müdrək qoca belə bir məsəl:
 “Gərək yaman gözdən qorunsun gözəl!”” (6, 508).
 “Öz adına layiq işlər gör ki, sən
 Axırda utanma xəcalətindən” (4, 64).
 “Ağac bar verəndə, cinsi sorulmaz!” (4, 64).

Bu qəbildən olan atalar sözləri və məsəllər obrazların şikayət, narazılıqları üzərində qurulmaqla onların məişət həyatlarındakı gileydən qaynaqlanır. Şair obrazların daxili gərginliklərini, bütövlükdə həyatdan umduqlarını məhz bu ifadələr üzərində ümumiləşdirərək, qəhrəmanların emosional nitqi ilə portretlərini cızır.

Obraz seçkinliyi, qəhrəmanların əməyə sevgisi, çalışqanlığı, cəsəreti, mərdliyi və s. üzərində qurulan bu deyimlər həm də zəngin surətlər qalereyasını tamamlayır. Bu və ya digər obrazın ayrı-ayrı surətlərlə, xüsusilə şair düşüncəsində müsbət planda işlədilmiş qəhrəmanlarla müqayisəsi şair tərəfindən uyğun atalar sözləri üzərində aparılır.

“Ayaq basdıgım yerə qoya bilim başımı” (2, 46)
 “Çıxmaz xatirindən onun kimsə bil.

Yüz min hiylə qursan, işlətsən kələk”(5, 305).

“Yıxılmaz az yeyən ucadan, haşa!

Çıxmaz tamahkar da ucaya, başa” (5, 305).

“Bu yerin xəzinəsi ilansız deyill,

Bir xurma göstər ki, olsun tikansız” (5, 306).

“Bu nə tənbellikdir? Giriş bir işə,

Bekarlıq insanı sıxar həmişə!” (6, 521).

“Paxıllıq tozuyla elə gün olar

Günahsız qönçələr saralar, solar” (5, 51).

“Hiylədən, riyadan daim kənar ol!” (4, 65),

“Dərmanın yoxdusa, dərd ilə uzlaş” (2, 35)

və s. kimi atalar sözləri vasitəsilə şair ikiüzlü, hiyləgar, nankor, tamahkar, tənbel, paxıl, yalançı və s. mənəvi keyfiyyətlərdə verilən obrazların portretini tamamlayır.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığında atalar sözləri və məsəllərdən istifadə imkanlarının mühüm bir qolu da xalq düşüncə, müdrikliyində şeir olan əxlaq tərbiyəsinin qoyulması ilə bağlıdır. Zəhmətə çağırış, insanpərvərlik, insana məhəbbət duyğusu, həmrəylik və s. kimi xalq əxlaqının əsaslarına söykənən atalar sözləri və məsəllərdən şair yaradıcı şəkildə bəhrələnməklə, öz əsərlərini bu cür qiymətli tərbiyəvi motivlərlə zənginləşdirmişdir:

“Heç kəs turş söyləməz öz ayranına” (5, 43), “Rahat yatan yaxşı yuxular görər” (5, 45), “Ağı qara eylər, zil qaranı ağ” (5, 46), “Sudan dürr, daşdan da gövhər çıxardar” (5, 53) (daşdan pul çıxardar),

“Xəsis halvasını yeməkdənsə mən

Yaxşıdır paylasam öz çörəyimdən” (5, 55).

“Minlərlə xidmətçin olsa da, hökmən.

Özün əl qolunu heç qoyma işdən” (6, 521).

“Sözlərim itisə mənim qılınctək,

İncimə, adətdir qılıncda kəsmək” (6, 524).

“Nemət küfrü pisdır dinsiz olmaqdan”(5, 284), “Sükut çox yaxşıdı pis danışmaqdan”(6, 522), “Zalıma heç zaman eləmə kömək” (6, 522), “Heç salma altına özgə kilimi”(6, 523), “Özgənin əliylə qazdırma mədən” (6, 521), “Dürrümü çəkmədim özgə

suyuna (4, 63), “Bal tutan arılar barmağı sancar”(4, 63), “Dar başmaq geyinən tez çolaq olar” (3, 360) və s. atalar sözləri, deyimlər şairi sxematizm, nəsihət dili, quru təsvirçilikdən qurtarır, didaktikanı burada bilavasitə xalq danışığı dili, onun sadəliyi, gözəlliyi əvəz edir.

Şifahi xalq ədəbiyyatının janrları və nümunələrinə müraciət şairin poemalarına canlı dil, romantik əhvali-ruhiyyə, güclü xarakterlər gətirməklə onun bədii kamilliyini daha da zənginləşdirmişdir.

Şifahi xalq ədəbiyyatı, onun əsrlər boyunca cilalana-cilalana gələn sənət inciləri Nizami yaradıcılığının poetik qaynaqlarından birini təşkil edir. Azərbaycan poetik düşüncəsinin bağrından qopmuş Nizami bütün yaradıcılığı boyunca bu poetik yaddaşa, şifahi düşüncəsinə bağlı qalmış, ondan bütün yaradıcılığı boyunca bəhrələnmişdir.

Folklor Nizami düşüncəsindən keçməklə yeni poetik səviyyə, yeni poetik obrazlılıq kəsb edir. Nizaminin şifahi ədəbiyyatdan alaraq öz yaradıcılığına gətirdiyi folklor obrazları, ümumən, folklorizmlər burada yazılı ədəbiyyatın poetikası ilə zینətlənir və yenidən xalqa, şifahi yaşam formasına qayıdır. Nizami poeziyası xalq arasında məşhurlaşdıqca, onun yaradıcılığı şifahi yaddaşa köçdükcə “Nizami-folklor” əlaqələri yeni səviyyələr kəsb edir.

“Nizami-folklor” münasibətləri ikitərəfli, daha doğrusu, qarşılıqlı yaradıcılıq prosesi olmuşdur. Xalqın şifahi sənət xəzinəsindən bütün ömrü boyu qaynaqlanan bu ustad sənətkar eyni zamanda öz yaradıcılığı ilə folkloru, xalq dilinə, xüsusilə xalq dilinin deyim fonduna (nitq folkloruna: frazeoloji, paremioloji vahidlərə və s.) təsir etmişdir. Nitq folklorizmləri dil etiketləri kimi özündə milli-mənəvi yük daşıyır. Nizami Gəncəvi bir çox hallarda böyük fəlsəfi mətləbləri böyük ustalıqla deyimlər vasitəsi ilə ifadə etmişdir.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığında nitq folklorizmlərindən istifadə həm də milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına xidmət edir. Folklorun milli mənəviyyatdakı yerini dərindən dərk edən şair yaradıcılığında daim milli-mənəvi dəyərlərin keşiyində durmuş-

dur. Deyimlərdə yaşayan milli-mənəvi dəyərləri öz əsərlərinə gətirən şair bununla da onlara yeni ömür vermiş, bu dəyərləri gələcək nəsillərə çatdırmağa nail olmuşdur.

QAYNAQLAR

1. Abdulla B. Alqışlar... Qarğışlar. Bakı: Ozan, 2010, 220 s.
2. Gəncəvi N. Sirlər xəzinəsi. Bakı: Yazıçı, 1981, 194 s.
3. Gəncəvi N. Xosrov və Şirin. Bakı: Yazıçı, 1982, 400 s.
4. Gəncəvi N. Leyli və Məcnun. Bakı: Yazıçı, 1982, 302 s.
5. Gəncəvi N. Yeddi gözəl. Bakı: Yazıçı, 1983, 354 s.
6. Gəncəvi N. İskəndərnamə. Bakı: Yazıçı, 1982, 689 s.
7. Həşimov Ə.Ş., Sadıqov F.B. Azərbaycan xalq pedaqogikası. Bakı: Patronat, 1993, 28 s.
8. Rzasoy S. Oğuz mifi və Ata sözləri // “Dədə Qorqud” jurnalı, 2005, № 1, s. 66-72
9. Vəliyev K. Dastan poetikası. Bakı: Yazıçı, 1984, 52 s.